

ДИНАМІКА ТА АМПЛІТУДА ГОЛОСУВАННЯ ЯК ВИЯВИ ПОЛІТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ ГРОМАДЯН ІЗРАЇЛЮ

DYNAMICS AND AMPLITUDE OF VOTING AS A MANIFESTATION OF POLITICAL ACTIVITY OF ISRAELI CITIZENS

Добкевич А.Р.,

*аспірантка кафедри політології, права та філософії
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

У статті автор аналізує особливості електоральної поведінки громадян Ізраїлю. Аналіз динаміки суспільних настроїв під час виборів дає можливість встановити рівень реалізації демократичних прав і свобод у державі, відповідність релігійних свобод їх правовій урегульованості й політичній консолідації суспільства. Актуальність теми полягає у дослідженні політичних та виборчих процесів Ізраїлю, проблематики відносин всередині суспільства між релігійними та світськими групами населення, умовами специфічного суспільно-політичного устрою, розвитку демократії в умовах існування поляризованого суспільства.

Аналізуються електоральні вподобання стосовно політичних партій Ізраїлю за такими ознаками як: праві-центри-ліві; світські та релігійні; етнічна приналежність; масові, напівмасові та кадрові. Береться до уваги високий рівень впливу ортодоксальних релігійних політичних сил на політику Ізраїлю, що є наслідком багатьох компромісів та співпраці харедім з правлячою коаліцією та світськими партіями. У порівнянні з часами формування політичної системи держави, коли ортодоксальні політичні сили були налаштовані проти існування і будь-якої діяльності світських політичних партій, зараз світські партії стали для представників релігії можливістю упровадження релігійних норм на державному рівні.

Досліджуються причини виникнення, наслідки та вплив ізраїльської політичної кризи 2019-2022 років на динаміку та амплітуду голосування виборців.

Робиться висновок про те, що різноманітність ізраїльського суспільства є чинником зацікавленості громадян у політичній активності. Не зважаючи на присутність у парламенті політичних партій, що складаються з представників різних етнічних груп, релігій, соціальних груп, результати виборів переважно мають сталі показники – перевага надається правим партіям, які незмінно співпрацюють з ортодоксальними релігійними партіями.

Ключові слова: електорат, вибори, Кнесет, ортодоксальна політична партія, світська політична партія, уряд, сіонізм.

In the article the author analyzes the features of the electoral behavior of Israeli citizens. Analysis of the dynamics of public sentiment during elections makes it possible to establish the level of implementation of democratic rights and freedoms in the state, the correspondence of religious freedoms to their legal regulation and the political consolidation of society. The relevance of the topic lies in the study of political and electoral processes in Israel, the problems of relations within society between religious and secular groups of the population, the conditions of a specific socio-political system, the development of democracy in the conditions of a polarized society.

Electoral preferences are analyzed in relation to political parties in Israel according to such characteristics as: right-centrist-left; secular and religious; ethnicity; mass, semi-mass and cadre. The high level of influence of Orthodox religious political forces on Israeli politics is taken into account, which is the result of many compromises and cooperation of the Haredim with the ruling coalition and secular parties. Compared to the times of the formation of the political system of the state, when Orthodox political forces were opposed to the existence and any activity of secular political parties, now secular parties have become an opportunity for representatives of religion to introduce religious norms at the state level.

The causes, consequences and impact of the Israeli political crisis of 2019-2022 on the dynamics and amplitude of voter turnout are investigated.

The conclusion is made that the diversity of Israeli society is a factor in citizens' interest in political activity. Despite the presence in parliament of political parties consisting of representatives of different ethnic groups, religions, and social groups, the election results mostly have stable indicators - the advantage is given to right-wing parties that invariably cooperate with Orthodox religious parties.

Key words: electorate, elections, Knesset, Orthodox political party, secular political party, government, Zionism.

Постановка проблеми. Держава Ізраїль відома своєю політичною нестабільністю з років її заснування у 1948 році. Мінлива політична ситуація Ізраїлю часто спричиняє неочікувані результати на виборах. Після політичної кризи 2019-2022 років Ізраїль намагається стабілізуватися внутрішню політичну ситуацію, але стикається з зовнішніми проблемами та протиріччями серед різних груп населення всередині країни. Виникають

нові виклики і проблеми, що потребують негайної реакції та вирішення. За 3 з половиною роки (2019-2022 рр.) у країні проводили парламентські вибори 5 разів. Причини дострокових виборів були різні: протиріччя у формуванні уряду, недовіра парламенту до сформованого уряду, розбіжності у релігійних, економічних поглядах та питаннях безпеки. Парламентська криза стала причиною поляризації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло вчених зацікавлені у дослідженні політичних процесів Ізраїлю як держави-феномена, адже на політичній мапі світу немає аналогічних прикладів поєднання подібних державно-правової та соціальної систем. Вищезазначена проблематика досліджується американськими, ізраїльськими та вітчизняними науковцями. Дослідження ізраїльського вченого Б. Кіммерлінга, відомого критика ізраїльської політики, охоплюють широке коло проблем у функціонуванні суспільно-політичної сфери країни: дослідження принципів сіонізму, арабо-єврейських відносин, присутності релігії в політичному житті країни тощо.

І. Шахак – ізраїльський педагог, який присвятив життя дослідженню ролі юдейського фундаменталізму у державній системі, відомий своєю критикою жорсткої політики Ізраїлю стосовно арабського питання. Американський професор Нортон Г. Мезвінські досліджував роль єврейського фундаменталізму та сіонізму у політиці Ізраїлю.

Серед українських науковців політолог та історик І. В. Туров, який займався вивченням впливу та значення хасидизму, розвитку арабо-єврейських взаємин та політолог В. (Зеєв) Ханін, який досліджує вплив діаспори на прийняття політичних рішень, партійно-політичні структури, електоральні та етносоціальні процеси в Ізраїлі.

Й. Бен-Порат і Б. Тернер досліджували конфлікти в економічній та політичній сферах, пошук колективної ідентичності в боротьбі Ізраїлю за визначення політичного значення громадянства в розколотому суспільстві.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Тема соціополітичних процесів є широко дослідженою, але політична криза Ізраїлю 2019-2022 років є новим етапом в історії політики Ізраїлю і потребує більш детального аналізу. Причини її появи, способи вирішення та наслідки, які потягнула за собою криза напряму пов'язані з електоральною поведінкою та суспільними настроями Ізраїлю.

Тож, завданнями даної статті є: аналіз динаміки та амплітуди голосування виборців Ізраїлю; вплив релігійної спільноти на результати голосування; визначення причин та наслідків впливу політичної кризи на настрої громадян; реалізація принципів демократії в поляризованому ізраїльському суспільстві.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ізраїль вважається парламентською демократією з багатопартійною системою та незалежними інститутами, які гарантують політичні права та громадянські свободи більшості населення [1]. Тут функціонує загальнонаціональна пропорційна система виборів з прохідним бар'єром 3.25%, до 2014 року поріг становив 2%, а до 2004 року –

1,5% (вважається низьким порогом у порівнянні з іншими світовими практиками). Виборча система Ізраїлю передбачає голосування за список, у деяких партіях проходять попередні вибори, де через пряме голосування членів партії обирають кандидатів. У релігійних політичних партіях кандидатами призначають духовних лідерів. Відповідно до закону, вибори до Кнесету (парламенту Ізраїлю) відбуваються 1 раз на 4 роки.

За даними Центральної виборчої комісії Ізраїлю та офіційного сайту парламенту Ізраїлю більше 20% громадян держави, що мають право голосу на виборах, є членами політичних партій та беруть активну участь в її функціонуванні [2]. Згідно Графіка 1 прослідковується закономірність явки громадян на виборах, яка зазвичай коливається у межах 70-80%. Це аргумент в бік того, що громадяни Ізраїлю мають високу політичну активність та виявляють бажання на покращення своєї країни, захист власних інтересів тощо.

На останніх виборах у 2022-му році голосували 4,8 млн громадян при загальній кількості громадян що мають право голосу – 6,8 млн осіб. Такі показники є досить високими навіть у порівнянні із світовими практиками [3].

Для аналізу електоральних вподобань у державі, слід розглянути особливості типологізації політичних партій Ізраїлю. Для країни характерні декілька поділів за різними критеріями. Політичні партії Ізраїлю можна групувати за наступними ознаками:

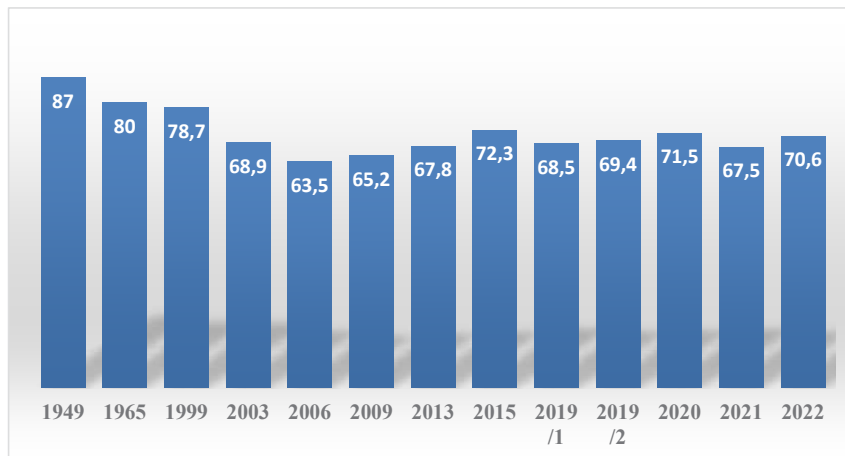
1. ліві, праві та центристські партії,
2. масові, напівмасові та кадрові партії,
3. релігійні (ортодоксальні) та світські політичні партії,
4. політичні партії за етнічною приналежністю (єврейські, арабські, вихідці з постсоціалістичних країн).

Найбільш поширеною є класифікація партій на лівих та правих. Згідно даних офіційного сайту Кнесету, що ілюструє Графік 2, простежується стабільність у поглядах виборців – партії правого спрямування мали і мають більшу кількість мандатів у скликаннях парламенту. Популярність партій лівого спрямування мала місце у перших скликаннях Кнесету, адже в особовому партійному складі переважали вихідці з соціалістичних країн. З часом такі погляди вважалися застарілими і ліві партії почали втрачати голоси [3].

Винятком є 2015 рік, коли ліві партії примножили кількість мандатів удвічі у порівнянні з попереднім скликанням парламенту. Такий різкий підйом мав кілька причин: партійну кризу всередині ортодоксальних партій, що почалася через зміну лідера партії; загострення суперечок стосовно арабо-ізраїльського конфлікту та статусу ядерної зброї, що спровокувала сплеск явки арабського населення на виборах. антирекламу правих партій

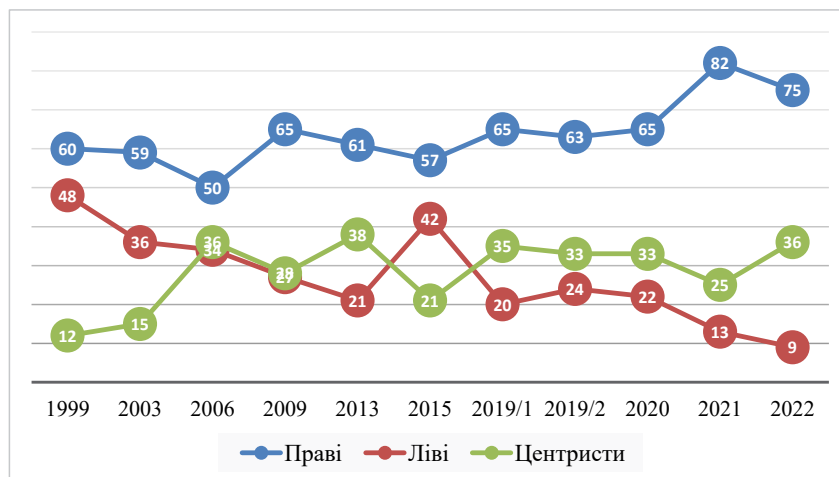
Графік 1

Динаміка явки виборців на виборах до Кнесету (у %-х)

Графік 2

Поділ за кількістю мандатів у парламенті на лівих-правих-центристів

та зниження довіри виборців до правлячої партії разом із зростанням кількості голосів за арабські політичні сили. Для лівих, це були останні успішні вибори, можливістю закріпити позиції вони не скористувалися, адже далі спостерігається втрата кількості мандатів з кожними наступними виборами.

Офіційно партійна система Ізраїлю є багатопартійною, але з плином часу та аналізуючи динаміку кількості мандатів відповідно до політичних сил, можна говорити про те, що партійна система держави все більше нагадує двопартійну.

Насамперед це пов'язано з поділом на масові, напівмасові та кадрові партії. Розгалужена та організаційна структура провідних парламентських партій, високий рівень залученості громадян до партійного членства вказує на їх тяжіння до визначення масових партій. Більш дрібні партії вимушені або як ортодоксальні вступати в коалі-

цію з масовими партіями, або як арабські та інші менші партії – створювати блоки на час виборів задля подолання виборчого порогу.

Поділ партій на релігійні та світські є нетиповим для інших країн та потребує більшої уваги, адже навіть серед ортодоксальних партій є свій поділ на партії сефардів (вихідців з Близького Сходу та північної Африки) та ашкеназі (вихідців з Центральної та Східної Європи), які також конфліктують між собою. Під час виборів що формували перші скликання Кнесету, релігійні представники ашкеназі, мізрахі (вихідців з мусульманських країн) і сефардів утворювали єдиний блок і це допомагало їм об'єднати релігійне суспільство в якості електорату та покращити взаємовідносини між ортодоксальними громадами, але пізніше партія розкололася через суперечки між представниками двох таборів [4, с. 77].

Особливістю ортодоксальних партій є їхня постійна співпраця з правлячою партією Лікуд. Коли Лікуд прийшов до влади, це допомогло закріпити позиції ортодоксам. Графік 3 демонструє взаємозалежність голосів за ці партії упродовж 40 років. Ортодокси були опорою для Лікуду, що допомогло йому здобути авторитет не тільки серед світської частини населення, а й серед харедім, традиціоналістів та інших представників релігійного сегменту населення Ізраїлю. Такий союз забезпечував замороження конфлікту у питаннях консолідації нації та конфлікту з палестинцями.

У коаліційній угоді ШАС (ортодоксальна партія сефардів) і Лікуду, що містила більше 40 пунктів, було лише 5 таких, які не зачіпали питання релігії. Така тісна співпраця Лікуду з ортодоксами часто викликає суперечки і обурення серед громадян Ізраїлю [5].

ШАС не була зацікавлена у палестинсько-ізраїльському питанні, тому здобувала прихильність частини арабського населення. Завдяки підтримці блоку Лікуд та послаблення на політичному просторі позицій сіоністських партій, ШАС наступні скликання показує тенденції стрімкого зростання прихильності електорату. Але після тріумфального здобуття 17 мандатів (ШАС стала третьою за величиною партією у парламенті) у 1999 році, політична партія почала втрачати прихильність виборців.

Бути у провладній фракції для ортодоксів означає мати доступ до прийняття рішень та здобуття прихильності парламентської більшості щодо власних ідей. На графіку 3 1999-2006 роки характеризуються великими перепадами у кількості мандатів коаліції під егідою Лікуду у Кнесеті, що вказує на нестійкість електорату партії. Цей період є продовженням кризи не тільки у внутріш-

ньопартійних відносинах Лікуду, а й у коаліційних. Сутність конфлікту була у невідповідності ідеологічних цінностей Лікуду, яка мала суттєве значення для її союзників – ортодоксальних політичних партій.

Серед політичних партій за етнічною приналежністю виокремлюють єврейські, арабські та партії вихідців з постсоціалістичних країн. Єврейські партії було розглянуто вище, це поділ на сіоністські, світські та релігійні політичні сили. Таких партій у парламенті стабільно абсолютна більшість.

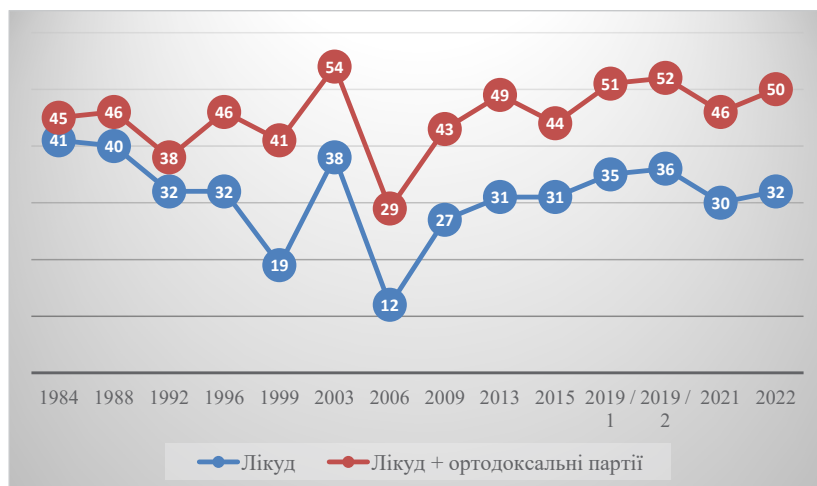
Серед арабських партій є декілька політичних партій (Об'єднаний арабський список, РААМ, ТААЛЬ тощо) які часом об'єднуються на час виборів, а потім знову «розпадаються» на окремі партії через полярність поглядів стосовно вступу до коаліції з Лікудом та внутрішньопартійні питання. Арабські партії, як правило, не займають велику кількість місць у парламенті [6, с. 96].

Партія «Наш дім – Ізраїль» складається з вихідців пострадянського простору та називає себе сіоністською партією, переважно виступає за вирішення міграційних питань. «Наш дім – Ізраїль» не має сталого думки стосовно коаліції з іншими політичними силами адже кожне скликання, а подекуди і кілька разів за скликання, може змінити сторону з коаліційної на опозиційну відносно правлячої партії.

З огляду на дані Freedom House 2024 рік, Ізраїль втратив 3 бали у порівнянні з минулим роком за індексом глобальної свободи (за шкалою політичних прав 34 з 40 балів, за шкалою громадянських свобод 40 з 60 балів у порівнянні з минулорічним показником у 43 бали), але, не зважаючи на це, має високий рейтинг і вважається вільною країною [1].

Графік 3

Порівняння кількості мандатів партії Лікуд та її в союзі з ортодоксальними політичними силами

Політична криза Ізраїлю, що почалася у 2019 році, була пов'язана зі звинуваченнями у нанесенні шкоди демократії. Б. Нетаньягу (прем'єр-міністра країни) звинуватили у порушенні принципів верховенства права та свободи ЗМІ, корупції. Парламент розділювався на два ворогуючі табори, що потягнуло за собою кризи в судовій системі, сфері юстиції (переросла у конституційну кризу), відсутність бюджету протягом двох років тощо. Уряд Ізраїлю сформував положення про обмеження скупчень громадян через пандемію коронавірусу, та поплічники Нетаньягу звинувачували рішення в обмеженні демократії, так як намагалися зібрати заборонені демонстрації без згоди уряду що засуджувалося органом влади.

Упродовж кількох років продовжувалися спроби вирішення кризи: прийняли «кризову схему» стосовно іншого способу створення уряду, призначали головою парламенту голову фракції, що зайняла друге місце на останніх виборах, були спроби створення коаліційного та надзвичайного урядів. Тоді громадськість не стояла осторонь та пропонувала свої варіанти, одним з яких було тимчасово обрати головою парламенту політика, який не є членом Кнесету, а також інші варіації проведення виборів. Відбувалися акції протесту, громадяни держави вимагали вирішення кризи та доведення справи проти Нетаньягу до кінця.

Кінцем політичної кризи стали результати виборів у листопаді 2022 року, що дозволило сформувати правий ультраортодоксальний уряд на чолі з Б. Нетаньягу, до якого у рамках переговорів стосовно створення уряду, було висунуто

ряд вимог. Результати вирішення кризи не влаштували багатьох громадян, надалі суспільство веде полеміку стосовно призначених осіб, рішень нового уряду тощо.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, суспільство Ізраїлю є досить різноманітним за етнічним та релігійним складом, через що виникають суперечки між різними групами населення стосовно політичних рішень парламенту. Конфлікти між різними суспільними групами мотивують громадян до високої політичної активності. Амплітуда голосування виборців тяжіє до вибору правих партій, які тісно співпрацюють з ортодоксальними релігійними політичними силами.

Тож, Ізраїль не є типовою державою в політичному плані. Тут представники релігійних верств мають великий вплив на політичні рішення, між-етнічні протиріччя стають інструментом популізму та політичних маніпуляцій, але при тому ведуться кримінальні процеси проти високопосадовців (до прикладу, кримінальний процес проти прем'єр-міністра Б. Нетаньягу тривав упродовж року). У такому суспільстві принципи демократії важко реалізовувати, але завдяки зацікавленості громадян у політичній участі, Ізраїлю це вдається.

Суспільно-політична сфера Ізраїлю є динамічною, тож актуальність дослідження даної тематики матиме перспективи з кожними наступними виборами, змінами політичних процесів всередині держави та прийняттям нових політичних рішень, що буде впливати на політичну активність громадян та їхній вибір на голосуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ізраїль. *Freedom House*. URL: <https://freedomhouse.org/country/israel/freedom-world/2022> (дата звернення: 23.12.2024).
2. *Центральна виборча комісія Ізраїлю*. URL: <https://www.bechirof.gov.il/> (дата звернення: 20.12.2024).
3. *Кнесет - парламент Ізраїлю*. URL: <https://www.knesset.gov.il/> (дата звернення: 23.12.2024).
4. Ремарович О. І. Релігійний фактор у соціально-політичному житті держави Ізраїль 1948–1977 рр. *Наукові записки. Історичні науки*. 2015. Т. 169. С. 75–80.
5. Howson L. The role of ultra-orthodox political parties in Israeli democracy : thesis. 2014. URL: <http://livrepository.liverpool.ac.uk/2006321/> (date of access: 16.12.2024).
6. Ben-Porat G. Are We There Yet? Religion, Secularization and Liberal Democracy in Israel. *Religion, Secularism and Politics*. 2018. P. 90–106. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315778020-6> (date of access: 16.12.2024).
7. Ханін З. Держава Ізраїль узяла на себе елементи традиції як частину мейнстриму. *Український тиждень*. 2015. № 31 (403), 7–13.08.2015 р. С. 40–42.
8. Howson L. Lessons from Shas about Israel. *The Middle East Journal*. 2015. Vol. 69, no. 3. P. 397–412. URL: <https://doi.org/10.3751/69.3.14> (date of access: 16.12.2024).
9. Ben-Porat G., Turner B. S. Contradictions of Israeli Citizenship: Land, Religion and State. Taylor & Francis Group, 2011. 304 p.